

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2021

Duygu KAYALIK ŞAHİN

Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi
kayalik_duygu@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9619-633X>

**Gaziantepi Seyyid Muhammed Ali Rıza
ve Hakikatü'l-Envâr İsimli Manzum
İlmihâli**

*Gaziantepi Seyyid Muhammed Ali Rıza And His
İlmihal Named Hakikatü'l-Envâr*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 16.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 31.07.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2021

Atıf/Citation

KAYALIK ŞAHİN, D. (2021). Gaziantepi Seyyid Muhammed Ali Rıza ve Hakikatü'l-Envâr İsimli Manzum İlmihâli. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2), 1071-1120.

<https://doi.org/10.34083/akaded.953181>

KAYALIK ŞAHİN, D. (2021). Gaziantepi Seyyid Muhammed Ali Rıza And His İlmihal Named Hakikatü'l-Envâr. *Journal of Academic Language and Literature*, 5 (2), 1071-1120.

<https://doi.org/10.34083/akaded.953181>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Dinî bir hüviyete sahip olan eski Türk edebiyatında İslamiyet'e dair bilgiler, edebî kıstaslar ve estetik değerler göz önünde bulundurularak kaleme alınmıştır. İman, ibadet ve ahlak mevzuları başta olmak üzere dinî meselelerin anlatımı mensur metinlerin yanında vezin ve âhenk gereği akılda kalıcılığı daha yüksek olan manzumeler vasıtasıyla yapılmıştır. Tekkelerde müritlerin irşadı için telif edilen dinî manzumelerin varlığı zamanla artmış; akait, kelam, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf gibi dinî ilimlerin her birinde farklı konularda müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler içerisinde, temel dinî bilgileri öğretmeyi gaye edinen manzum ilmihâller de yer almaktadır. Bu çalışmada bu türün bir örneği olan *Hakikatü'l-Envâr* isimli ilmihâl incelenmiştir. Çalışmamızda öncelikle, müellif Seyyid Muhammed Ali Rıza tanıtılmıştır. Sonrasında, *Hakikatü'l-Envâr*'ın dil, şekil, yapı ve anlatım hususiyetleri incelenerek, transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. 20. yüzyılda manzum ilmihâl yazma geleneğinin devam ettirilmesi bakımından ayrı bir öneme sahip olan bu eserin gün yüzüne çıkarılması çalışmamızın ana hedefidir.

Anahtar Kelimeler: İlmihâl, *Hakikatü'l-Envâr*, Gaziantepi Seyyid Muhammed Ali Rıza, Seydî, Esrârî.

Abstract

*Details about Islam in old Turkish literature, which has a religious identity, was written considering literary criteria and aesthetic values. The narration of religious issues, especially the subjects of faith, worship and morality, was made through poems that are more memorable due to prose and harmony, as well as prose texts. The existence of religious poems written for the guidance of the disciples in tekkes increased over time, and separate works were written on different subjects in each of the religious sciences such as religious sciences, kalam, tafsir, hadith, fiqh, and Sufism. Among these works, there are also verse ilmihâls aiming to teach basic religious knowledge. An example of this genre in this work the ilmihâl named *Hakikatü'l-Envâr* will be examined. In our study, first of all, Seyyid Muhammed Ali Rıza was introduced. Later, the language, form, structure and expression characteristics of *Hakikatü'l-Envâr* was examined and a transcribed text was prepared. The main goal of our study is to contribute to the literature of verse ilmihâls by bringing this work to light, which has special importance in terms of continuing the tradition of writing verse science in the 20th century.*

Keywords: Ilmihal, *Hakikatü'l-Envâr*, Gaziantepi Seyyid Muhammed Ali Rıza, Seydî, Esrârî.

Giriş

İslam’ın din olarak benimsenmesinin doğal sonucu olarak dinî konuların anlatılması ve öğretilmesi hususu ağırlık kazanmış ve bu amaçla pek çok eser kaleme alınmıştır. Akait, kelam, hadis, tefsir, fıkıh, tasavvuf gibi dinî ilimlere dair farklı meselelerde, edebî kaygı ve estetik ön planda tutularak telif ve tercüme eserler yazılmış ve bu durum zamanla bir gelenek hâline gelmiştir. Bu gelenek içerisinde fıkıh ilminin öğretilmesi açısından önemli bir yere sahip olan manzum ilmihâller de önemli bir edebî türdür. İman ve ibadet esasları, kişiyi kâmil bir müslüman olmaya yönlentecek ahlakî özellikler ile günlük yaşama dair helal ve haram gibi hükümlerin ele alındığı “ilmihâllerin telifine muhtemelen 15-16. yüzyıllarda başlanmıştır” (Kelpetin Arpaguş, 2000, 139). Temel dinî bilgileri içeren ilmihâllerin yanı sıra sadece bir mezbuvu veya bir tarikatın esaslarını ihtiva eden *Tarikat İlmihâli*, *Hanımlar İlmihâli*, *Asker İlmihâli*, *Bektaşî İlmihâli* gibi özel ilmihâller de yazılmıştır” (Kelpetin Arpaguş, 2000, 141).

Türk İslam edebiyatı içerisinde Gülşehrî’nin (ö. 717/1317’den sonra) *Manzûm Kudûrî Tercümesi*, Devletoğlu Yûsuf’un (ö. 828/1424’ten sonra) *Vikâye-nâme’si*, Âbidî’nin (ö. 907/1511’den sonra) *Ravzatü’l-İslâm’ı*, Şemsi Paşa’nın (ö. 988/1590) *Manzûm Vikâyetü’r-Rivâye Tercümesi*’ni, Mücellî’nin (ö. 17. yy) *Şurûtu’s-Salât’ı*, Selîm’in (ö. 16. yy) *Mukaddimetü’s-Salât’ı* gibi telif veya tercüme yirminin üzerinde ilmihâl örneğine rastlanmaktadır.¹

Manzum ilmihâller literatüründe bugüne dek isminden bahsedilmemiş ve bu çalışmanın muhtevasını teşkil eden eser, Seyyid Muhammed Ali Rıza’nın namaz, oruç ve zekât ibadetlerini anlattığı *Hakikatü’l-Envâr*’dır.

Hakikatü’l-Envâr’ın İncelenmesi

1. Hakikatü’l-Envâr’ın Şairi

Hakikatü’l-Envâr’ın bilinen tek nüshasında yer alan serlevhada “Seyyid Muhammed Ali Rıza” kaydı bulunmaktadır. Metin içerisinde müellife dair başka bir kayıt bulunmamaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu 7161/4 numarada kayıtlı *Hakikatü’l-Envâr*’ın bulunduğu yazmada üç eser daha yer almaktadır. Bu eserlerin de müellifi Seyyid Muhammed Ali Rıza’dır. Mezkûr yazmanın 11ª varlığında “*Turuğ-ı ‘aliyye-i Kâdirî’den me ‘zûn Gâzî’ ayntâb vilâyetinden e ‘imme-i silk-i kurrâdan İmâm Şeyh Seyyid Muhammed ‘Alî Rîzâ Esrârî Rahmetullâhi ‘aleyhi’l-bârî haķiriñ dâd-ı Haķ’la meydâna getürdigi âşâr-ı feyz-medârlarıdır. Ğâferallâhu*

¹ Manzum ilmihâller hakkında detaylı bilgi için bk. Kırkıl, Harun (2006). “Türk Edebiyatında Manzûm İlmihaller ve Fıkıh Kitapları İle Son Devre Ait Manzûm Bir İlmihal”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 7, 433-476; Seyis, Erdal (2015). *Türk-İslâm Edebiyatında Manzûm İlmihâller ve Manzûme-i Ceceli İbrâhîm Efendi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 9-35; Kelpetin Arpaguş, Hatice (2002). “Bir Telif Türü Olarak İlmihal Tarihi Geçmiş ve Fonksiyonu”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/22, 45-53.

zunubehu ve setera ‘uyūbehu ve a‘fā anhu es-senete şānī‘ erba‘īne şelāse mi‘etin elfin er-Rebī‘u’l-aḥir şānī‘ ‘işrīn.² 1342” ifadeleri yer almaktadır. Bu kayda göre Seyyid Muhammed Ali Rıza, 1920’li yıllarda Gaziantep ilinde yaşadığı kesin olan Kâdirî tarikatına mensup Esrârî mahlasını kullanan kurrâ bir imamdır.

Hakikatü’l-Envâr’ın bulunduğu yazmada Muhammed Ali Rıza’ya ait olan *Mevlûd-i Seydî*³, *Behiştü’l-Hâzinîn*⁴, *Gencü’l-Esrâr*⁵ başlıklı eserlerde Muhammed Ali Rıza’nın Seydî ve Esrârî olmak üzere iki mahlas tercih ettiği görülmektedir. *Hakikatü’l-Envâr*’da ise mahlas beyti bulunmamaktadır. Şair tezkirelerinde, biyografi kitaplarında, Gaziantep kültürü ve âlimleri hakkında yapılan çalışmalarda yaşadığı yüzyıl ile uyumlu olan “Seyyid Muhammed Ali Rıza” ismine, “Seydî” ve “Esrârî” mahlaslarına henüz rastlayamadık. Bu sebeple, müellif hakkında elde ettiğimiz bilgiler şu an için sadece yazma eserde müellifin bize sunduğu bilgilerden ibarettir.

Baştan sona dinî motiflerle ve âyet-hadis iktibaslarıyla örülü *Hakikatü’l-Envâr*’dan hareketle Muhammed Ali Rıza’nın dinî eğitim görüp tasavvuf terbiyesi gördüğünü söylemek mümkündür. *Hakikatü’l-Envâr*’ın yer aldığı yazmanın 10^b varağında müstakil halde bulunan Seyyid Muhammed Ali Rıza’ya ait manzumelerde şeyhlerine dair bilgiler yer almaktadır:

*Şeyḫ ‘Osmân Dede’ye himmete geldim
Hâlimi ‘arzı ben hâcete geldim*

*Urfâ’dır şeyhimiñ merḳad-ı pâki
Yüzümü sürmeğe devlete geldim*

*Mürşid ü kâmil Şeyḫ Muştafâ Baba
Mâsivâdan aña yunmağa geldim*

*Seydiyem Şeyḫ Muştafâ’niñ bendesi
Cân virüp cânânı bulmağa geldim (vr. 10^b)*

² 22 Rebiülahir 1342= 2 Aralık 1923

³ *Mevlûd-i Seydî*, Seyyid Muhammed Ali Rıza’nın Seydî mahlasını kullanarak yazdığı 401 beyitten oluşan mevlid türündeki eseridir. Eser hakkında detaylı bilgi için bk. Kayalık Şahin, Duygu (2018). “Seyyid Muhammed Ali Rızâ’nın Mevlid’i”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/34, 539-572.

⁴ *Behiştü’l-Hâzinîn*, Seyyid Muhammed Ali Rıza’nın Esrârî mahlasını kullanarak yazdığı yaklaşık 5700 beyitten oluşan mevlid türündeki hacimli eseridir. Bu eser, tarafımızca yayına hazırlanmaktadır.

⁵ *Gencü’l-Esrâr*, Seyyid Muhammed Ali Rıza’nın cennet ve ceennem tasvirlerinin yapıldığı nasihat unsurlarının ön plana çıktığı 1473 beyitlik bir manzumedir. Bu eser, tarafımızca yayına hazırlanmaktadır.

Bu beyitlerde yer alan isimlerden hareketle Seyyid Muhammed Ali Rıza'nın, Kâdirî tarikatının Halisiyye koluna bağlı Şeyh Osman Dede'ye ve onun halifesi Antep'li Mustafa Baba'ya intisap ettiği anlaşılmaktadır. Silsilesinin Geylânî'ye uzandığı Dede Osman Avni Baba 1883 tarihinde vefat etmiş, Urfa'daki Mevlid-i Halil Camii avlusunda defnedilmiştir. Kaynaklarda Şeyh Osman Dede'nin halifesi olarak tanıtılan ve Antep'li Mustafa diye bilinen Şeyh Mustafa Baba, 1921 yılında vefat etmiştir (Necati, 2019, 6332-6364; Tenik, 2018, 31-49). Mustafa Baba hakkında, biyografik kaynaklarda ve mezkûr tarikatın silsilesinin yer aldığı eserlerde Antep'li olduğu ve merkadının Dede Osman Avni ile aynı yerde bulunduğu bilgisi haricinde başka bir bilgi bulunmamaktadır. Antep'li olmasından sebeple Halisiyye kolunun Antep'e uzandığını tahmin ettiğimiz Mustafa Baba'dan sonra bu tarikatın Antep'te nasıl faaliyet sürdürdüğüne dair bir çalışmaya ulaşamadık. Dede Osman Avni hakkında yapılan çalışmaların tamamında, onun halifesi olarak bahsedilen Antep'li Mustafa Baba'yla silsilenin kesintiye uğradığı, Dede Osman Avni'nin tayin ettiği diğer üç halife vasıtasıyla bu silsilenin günümüze uzandığı görülmektedir.⁶

Mahallî kaynaklar ve hâlihazırda Gaziantep'te faaliyet gösteren dernekler üzerinde yaptığımız araştırmaların neticesinde 1920'lerde yaşadığı kesin olan Seyyid Muhammed Ali Rıza'ya ait bir ize ve Muhammed Ali Rıza'nın Şeyh Osman Dede ve Şeyh Mustafa Baba ile ilişkisini ortaya çıkaracak bir detaya ulaşamadık.

2. *Hakikatü'l-Envâr*'ın Yazma Nüshası

Hakikatü'l-Envâr'ın şimdiye kadar tek nüshasına rastlanmıştır. Bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu 7161/4 numarada kayıtlıdır. *Hakikatü'l-Envâr*, 169 varaktan oluşan bu yazmanın 159^b- 167^b varakları arasında yer almaktadır. Yazmanın 1^a-9^b varakları arasında Seyyid Muhammed Ali Rıza'ya ait "*Mevlûd-i Seydî*" başlıklı bir mevlid, 11^a-41^a varakları arasında Seyyid Muhammed Ali Rıza'ya ait "*Gencül-Esrâr*" başlıklı bir nasihatname, 42^a-158^b varakları arasında da yine Seyyid Muhammed Ali Rıza'ya ait "*Behiştü'l-Hâzinîn*" başlıklı bir mevlid yer almaktadır.

Mukavva ciltli, sarı kâğıtlı çizgili bir defter olarak tanımlayabileceğimiz, cetvelsiz ve çift sütunlu olan nüshada, sabit bir satır sayısı bulunmamaktadır. Vasıta beyitleri, başlıklar ve âyet-hadis iktibasları tek sütunla yazılmış, kimi zaman birbirinden farklı levhalar yahut çizgilerden oluşan şekiller arasına alınmışlardır. Harekeli nesih ve siyah mürekkep ile yazılan nüshanın varaklarında Arap rakamlarıyla numaralandırma yapıldığı görülmektedir.

⁶ Osman Avni Baba'nın silsilesi hakkında detaylı bilgi için bk. Çelik, İsa - Dumlu Mikail (2018). "Kâdirîyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesi Mürşidlerinden Urfalı Dede Osman Avnî Baba (v.1300/1883)", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6/12, 130-144.

3. *Hakikatü'l-Envâr*'ın İstinsah Tarihi

Hakikatü'l-Envâr'da bir istinsah tarihi bulunmamaktadır. Ferâğ kaydının da bulunmadığı bu nüshanın yer aldığı mezkûr yazmadaki müellif Seyyid Muhamed Ali Rıza'ya ait diğer üç eserin istinsah tarihi 1342-1923 şeklinde belirtilmiştir.⁷ Buradan hareketle *Hakikatü'l-Envâr*'ın da istinsah tarihinin 1923 ve sonrası olduğu kanaatindeyiz.

4. *Hakikatü'l-Envâr*'ın Sebeb-i Telifi

Seyyid Muhammed Ali Rıza, sebeb-i telif için bir başlık kullanmamış, *Hakikatü'l-Envâr*'ın 23-55. beyitler arasında telif sebebini beyan etmiştir. Bu bölümde, kendisini bir bülbüle teşbih ederek güle vaslı arzuladığını ifade eden müellif, bunun için kanat açıp seyran ettiğinden ve güle ulaşma yolunda pek çok sıkıntılarla karşılaştığından bahseder. Ölüm ona gelmeden dostlarına bir yadigar bırakmak istediğini, bu arzuyu kalemi eline alıp gözyaşları eşliğinde yazmaya başladığını belirtir. Muhammed Ali Rıza, şehadet rütbesiyle vefat edip kabir azabından korunmayı, Hz. Muhammed'le cennette komşu olmayı ve Allah'ın cemâlini görebilmeyi dileyerek bu bölümü sonlandırır.

5. *Hakikatü'l-Envâr*'ın Şekil, Yapı ve Vezin Özellikleri

Hakikatü'l-Envâr, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Namaz, zekât ve oruç başlıklarının yer aldığı 401 beyitten oluşan bu eserde bölümler arası geçiş, başlıkların yanı sıra vasita beyitleriyle de gerçekleştirilmiştir. Eserde, Hz. Muhammed'e salat vermenin dile getirildiği altı vasita beyti bulunmaktadır.

Hakikatü'l-Envâr'da “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün” kalıbı ile “mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün” kalıbı olmak üzere iki vezin kullanılmıştır. Belirli bir kriter olmaksızın yapılan vezin değişiklikleri beyti oluşturan mısralarda bile gözlemlenmiştir. Tezkirelerde ve biyografik eserlerde ismine rastlayamadığımız için şairlik iddiası hakkında bir yorum yapmayı tercih etmediğimiz Seyyid Muhammed Ali Rıza'dan kusursuz bir aruz hâkimiyetini beklememekteyiz. Zira metnin pek çok yerinde vezinde bozukluklarla karşılaşmaktayız. Vezne uymayan mısraların sayısı da çok fazladır. Vezin geçişlerine işaret ettiğimiz eserde hemen hemen her beyitte imale, zihaf ve vasl yapmak gerekmektedir. Aşağıda beyitlerde kalın yazı tipiyle gösterdiğimiz kelimelerde imale, zihaf ve vasl bulunmaktadır:

131. *Yâhūd farzına anîñ inanmaya*
Aşlâ uçmak râyihâsın bulmaya
 132. *Dört kitâbda ta' ün didim aña ad*
Nâr-ı Sağar'da yanar yoğdur necât

⁷ bk. Zahriye kaydı, vr. 9^b, 11^a, 40^a, 41^a.

133. *Yoğdur 'âlem içre anlardan şîrâr*
Kâfir ile haşr olunur yeri nâr

Seyyid Muhammed Ali Rıza'nın Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelerle oluşturduğu kafiye ve rediflerle eski Türk edebiyatının klasik yapısına bağlı kaldığı görülmektedir. Yer verdiği ahenk unsurları ile metnin akıcılığını ve akılda kalıcılığını sağlamıştır. Genellikle mücerred ve mürdef kafiyenin yer aldığı *Hâkikâtü'l-Envâr*'da hem ek hem de kelime olarak rediflere sıklıkla yer verilerek ahenk zenginleştirilmiştir:

175. *Çünkü ben de saña ikrâm eyleyem*
Cennetimle size in'âm eyleyem

176. *Ût elinden kardaşın[in] göç bugün*
Cennet içre mün'im ol yi iç bugün

177. *Şabr iderdi bu kulum şâ'im idi*
Nice eyler şavmına dâ'im idi

178. *Çok severem şabr iden kulları ben*
Âsân idem hem aña yolları ben

6. *Hakikatü'l-Envâr*'ın Dil ve Anlatım Özellikleri

Dilinin sade, açık ve anlaşılır olduğunu söyleyebileceğimiz *Hakikatü'l-Envâr*'da, anlaşılması zor, farklı çağrışımlar yaratan Arapça ve Farsça tamlamalarla çok fazla karşılaşmamaktayız. Tekkelerde müritler için yazılan pek çok dinî-tasavvufî manzumede olduğu gibi anlam kapalılığı bulunmayan didaktik bir dilin hâkim olduğu *Hakikatü'l-Envâr*'da tamamı Arapça olan bir beyit yer almaktadır. Eski Anadolu Türkçesinin izlerini gördüğümüz metinde “-isar/iser” zaman eki, “-gıl/-gil” ikinci tekil şahıs eki ve -durur/-dürür bildirme eki kullanılmıştır:

369. *Hem zekâtın virse bile almagıl*
Ol imânsız gidiserdir söyle bil

137. *Ûaste olsa hâtırını şormağıl*
Selâm virme anıñla oturmağıl

116. *Feriştehler sevgisidurur namâz*
Enbiyâlar sünnetidurur namâz

Muhammed Ali Rıza, edebî sanatların gücünden ve etkileyciliğinden faydalanarak anlatım üslubunu süslemiş ve zenginleşmiştir. Aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere eserinde teşbih sanatına yer vererek metnin anlam dünyasını genişlettiği görülür:

24. *Ey 'azîzler gûş idiñ aġâz idem*
Ben **hümâ-veş** seyr idüp pervâz idem

91. **İt bigi** yerlerde yata hūr u zâr
'İbret alsun kılmayan bi-çâreler

Muhammed Ali Rıza'nın sıklıkla dostlarına ve okura seslendiğini görmekteyiz. Hitabet üslubunun öne çıktığı bu bölümlerde “ey, yâ, eyâ” gibi seslenme bildiren kelimeler kullanılarak nida sanatı yapılmıştır:

56. **Eyâ ihvân** pendime tutġıl şımâh
Gûş eyleyüp eyle şadriñ iki şâh

313. **İşbu** sözlerden ne tıyduñ **ey civân**
Tut şıyâmı bulasñ emn ü emân

Nida sanatı ve hitabet üslubuyla metne akıcılık kazandırarak çevresiyle sohbet havası yaratan Muhammed Ali Rıza, “tut, kıl, eyle, kulak ver, bil, ol” gibi emir bildiren kelimeler vasıtasıyla okuru metne dâhil eder ve onlara nasihat eder:

63. **Hoş tutasın** her yetimi esîri
Eyle muğ'im dâ'imâ her faķiri

396. **Mâl u evlâd** nef'i virmez cânîña
Bil ki ziyân viriser imânîña

Muhammed Ali Rıza, aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere nasihat vereceğini çoġu zaman açıkça bildirerek okurun dikkatini metin üzerine çeker:

40. **Bir naşihat** pendimi ihvâna ben
Yâdigâr idem şiddiķ yarâna ben

55. **Vir şalavât** başlayalım bir maķâl
Nuşhum olsun mü'minlere kutlu fâl

68. **Muhtaşarca** nuşhumı kıldım tamâm
Söyleyelim eş-şalât u ve's-selâm

Hakikatü'l-Envâr'da, konunun akışını keserek araya giren ve okura detaylı bilgi veren Muhammed Ali Rıza, açıklama tekniġiyle okurun algı dünyasını genişletmiştir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde “hukub” kelimesinin, ikinci ve üçüncü beyitlerde de “gayya” kelimesinin açıklandığı görülmektedir:

80. **Her huķub** seksen senedir bil yaķin
Altı biñ dört yüz sene ider hemin

100. *Nefse uysa düşer ğayyâ cāhına*
Dürlü 'azâb olur anda cānına

101. *Ġayyâ didikleri nîrânda' acîb*
Bir derede bir kıyu ğâyet mehib

İktibas sanatıyla metne bir âyet yerleştiren Seyyid Muhammed Ali Rıza, akabinde âyetin açıklamasını da yaparak anlamın pekişmesini sağlamıştır:

59. *Çün buyurdı bizlere Ġayy ü Qadîr*
İnneme'l-mü 'minüne ihvetün⁸ dir

60. *Ya' nî mü 'minler kardaşdır söyledi*
Arasında dâ 'im şulh olsun didi

Hakikatü'l-Envâr'da namaz, oruç ve zekât hakkında bilgi verip okura nasihatlerde bulunan Muhammed Ali Rıza kimi zaman tahkiyeye başvurmuştur. Anlatma-gösterme tekniğinin uygulandığı bölümlerde metin diyaloglar hâlinde kurgulanmıştır. Aşağıdaki örnekte, mübarek ayların özelliklerinin 194-197. beyitler arasında diyalog tekniğiyle anlatıldığı görülmektedir:

194. *Bir kimse su 'âl itdi Peyğamber'den*
O dîn ulusu Sulţân-ı server'den

195. *Bu aylar küllîsi Allâh ayıdır*
Murâd nedir bize bundan haber vîr

196. *Pes Resûlullâh buyurdı bu receb*
Mağfiret ayıdır diñle yâ 'Arab

197. *Bunda günâhlar yarlığanur tamâm*
Yarlıgamağ Ġağ şanıdır ve 's-selâm

Muhammed Ali Rıza, tahkiyeye başvurduğu yerlerde tasvir tekniğinin kazandırdığı canlılıktan yararlanmıştı. Aşağıda yer alan 33-38. beyitler arasında teşbih, tenasüp, teşhis ve iştikak gibi edebî sanatların yardımıyla ve çeşitli çağrışımlar uyandıran sıfatların kullanımıyla “dünya”nın tasvir edildiğini görmekteyiz:

33. *Seyr iderem 'âlemi çün mât olur*
Her birisi ħāk ile ber-bād olur

⁸ “Müminler ancak kardeşirler.” (el-Hucurât 49/10). *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. (2009). çev. Halil Altuntaş Muzaffer Şahin. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

34. Şayd ider cümle kulu şayyâdedir
Elde satrı mât ider cellâdedir

35. Köhnezendir bir denî ğaddâredir
Yüzi kara gözi gök 'ayyâredir

36. Meker ider câzûdurur mekkâredir
Kullara efsûn ider sehâredir

37. Hud'adır her işleri kırar duzağ
Düşürür cümle kulu bulmaz mezâğ

38. Dünyâdır ismi anî ıssı delâl
Zehri akar mâr-veş yevm ü leyâl

7. Hakikatü'l-Envâr'ın Muhtevası

İslâmî kitap telif geleneğine uygun olarak eserine besmeleyle başlayan Muhammed Ali Rıza, 1-9. beyitler arası Allah'ın selbî ve sübûtî sıfatlarını zikrederek, Allah'ın birliğinden ve her şeyin yaratıcısı olduğundan bahseder. 10-22. beyitler arası Hz. Muhammed'i metheder, dört halifenin öne çıkan hususiyetlerini belirtir, Allah'tan af diler.

23-55. beyitleri arası *Hakikatü'l-Envâr*'ın telif sebebini açıklayan ve Allah'tan rahmet dileyen Muhammed Ali Rıza, 56-68. beyitler arasında müminlerin birbirleriyle iyi geçinmelerini, gece gündüz Hakk'ı zikretmelerini, Hakk'ın buyurduğu namaz, oruç ve zekât ibadetlerini yerine getirmelerini, yetimi ve fakiri daima hoş tutmalarını, sâlih bir kul olmalarını nasihat eder.

69-156. beyitler arası namaz kılmanın faziletleri ve namazın kazandırdıkları hakkındaki bilgilerini âyet ve hadislerle destekleyerek aktaran Muhammed Ali Rıza, namaz kılmayanların düşecekleri durumları da tasvir eder.

157-323. beyitler arası oruç ibadetinin hususiyetlerinden bahseder. Oruç tutmanın gerekliliğini, oruç tutanların kazanacağı mükâfatları ve oruç tutmayanların karşılaşacağı cezaları âyet ve hadis delâletiyle ifade eder. Ramazan orucuyla birlikte recep, şaban ve muharrem aylarında tutulan oruçları teferruatlı bir şekilde anlatır.

324-401. beyitler arası zekât ibadetinin öneminden bahseden Muhammed Ali Rıza, çok sayıdaki koyun sahibi olan Salebe'nin zekât vermeyi istememesinden dolayı münafıklar sınıfına geçtiği kıssayı anlatır. Allah'a münacat ile eseri sonlandırır.

8. Hakikatü'l-Envâr'ın Kaynakları

Seyyid Muhammed Ali Rıza'nın *Hakikatü'l-Envâr*'ı kaleme alırken istifade ettiği kaynakların başında Kur'an gelmektedir. *Hakikatü'l-Envâr*'da 8 âyete yer verilmiştir. Metne iktibas edilen âyetlerden bir kısmının tamamı metne dâhil edilirken bazıları kısmî iktibas şeklindedir. Söyleyeceği sözlerin ve vereceği bilgilerin sahihliğini ispat edebilmek için âyetlerin delâletinden yararlanan Muhammed Ali Rıza'nın, müstakil hâlde yer verdiği âyetlerin manasını beyitlerle açıkladığı görülür:

“Kalellâhu Te'âlâ 'Azze ve Celle edâ'u's-şalâte ve't-tebe'ü's-şehvâti fe sevfe yelqavne ğayyâ⁹ şadaqallâhu mevlâna el-'illü'l-'azîmü'l-'alîmü'l-ğadir.”

99. Çün buyurdu meşân içre Müste'ân
Kim namâzı zâyi'itse bî-gümân

100. Nefse uysa düşer ğayyâ câhına
Dürlü 'azâb olur anda cânına

101. Ğayyâ didikleri nîrânda'acîb
Bir derede bir kuyu ğâyet mehîb

102. Cehennemler ol kuyudan havf ider
Zîrâ anda qalanlara 'unf ide

Hakikatü'l-Envâr'da âyetlerden sonra hadisler kaynak olarak kullanılmıştır. Eser boyunca gerek manen gerek kısmen gerek tamamı iktibas edilen hadis sayısı 21'dir. Hadis olduğu söylenen iki ifade hadis kaynaklarında bulunmamaktadır. Tıpkı âyet iktibaslarında olduğu gibi kimi hadis iktibaslarında da Muhammed Ali Rıza ilgili hadisin manasını manzume olarak vermiştir:

“Ruviye 'ani'n-nebiyyi şallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem “inne fî'l-cenneti nehren yuqâlu lehü recebu eşeddü beyâden mine'l-leben ve ahlâ mine'l-'aseli men şâme yevmen min recebe şakâhullâhu min zâlike'n-nehri”¹⁰ şadaqa Resûl.

234. Hâdişile fâhr-i 'âlem söyledi
Cennet içre bir nehir vardır didi

⁹ “Onlar namazı zayı ettiler ve şehvetin peşine düştüler. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır.” (Meryem 19/59).

¹⁰ “Cennette bir başka nehir vardır ki bu nehrin adı da Receb'dir. Şu ayın adı gibi, o nehrin adı da Receb'dir. Beyazlığı süttten daha beyazdır. Tadı baldan daha tatlıdır. Kim recebde bir gün oruç tutarsa, Allah o nehirde ona tattırır.” bk. Abdulkadir Geylânî, 1994, 267.

235. *Adı Receb'dir anîñ südden beyâz
Baldan dağı tatludur pür-iltizâz*

236. *Receb ayında bir gün şâ'im olan
Ol nehirden içirir Hağ bî-gümân*

Hadislere ayetlerden daha fazla yer veren Muhammed Ali Rıza, hadislerden telmih vasıtasıyla yararlanmış, sıklıkla manen iktibas yapmıştır:

251. *Yine buyurdu Resûl-i Müste'ân
Bu ay içre bağlanur cinn u şeytân*

252. *Ŧamu kapusu kapanur söyledi
Cennetiñ kapusu açılır didi¹¹*

Seyyid Muhammed Ali Rıza, alıntılacağı hadislerin râvîlerini beş yerde ismen zikretmiş, ele aldığı konularda bu râvîlerin nakillerinden istifade etmiştir:

112. *Buyurdu hâzret-i 'Alî şîr-i Hağ
Oldırur Hağ rızâsına müsteħağ*

126. *Ebû Sa'id el-Hudrî'den¹² rivâyet
Olundu çün eylesiñ dirâyet*

238. *Şâhib Keşşâf¹³ nakl ider hoş haberdir
Ramağ didikleri yanmış hacerdir*

239. *Enes İbni Mâlik¹⁴ eyler rivâyet
Resûlullâh'dan itdi hoş dirâyet*

¹¹ “Ramazan ayı girince cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve merede-i şeyâtîn zincire vurulur.” Buhârî, “Savm”, 5.

¹² Çok hadis rivayet eden yedi sahabîden biridir. Hakkında detaylı bilgi için bk. Küçük, Raşit (1994). “Ebû Sa'id el-Hudrî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 10, Ankara: TDV Yayınları, 223-224.

¹³ Keşşâf, Arap dili ve edebiyatına dair çalışmaları ile tanınan mutezile âlimlerinden Zemahşeri'nin ağırlıklı olarak dirâyet metoduyla yazdığı tefsir kitabıdır. Detaylı bilgi için bk. Özek, Ali (2002). “el-Keşşâf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 25, İstanbul: TDV Yayınları, 329-330.; Öztürk, Mustafa - Mertoğlu, M. Suat (2013). “Zemahşeri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 44, İstanbul: TDV Yayınları, 235-238.

¹⁴ Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahabîlerden biridir. Hakkında detaylı bilgi için bk. Canan, İbrahim (1995). “Enes b. Mâlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 11, Ankara: TDV Yayınları, 234-235.

245. *Ebū zer Ğaffārī¹⁵ Resūlullāh 'dan*
Beyān itdi bize Ḥabībullāh 'dan

Namaz, oruç ve zekât ibadetlerinin hususiyetlerini anlatırken okur karşısında sözünün tesirini artırabilmek için çeşitli kişi ve eser isimlerini zikretmeden “ülema dedi, ehl-i tefsire göre” gibi ifadeler kullanan Seyyid Muhammed Ali Rıza, ileri sürdüğü görüşlerde güvenilirliğini artırmaya çalışmıştır:

89. *Manzūmede getürmüş ehl-i tefsīr*
İşit anı saña eyleyem ta' bir

92. *Ba' zı ' ulemā didi darb idiñiz*
Yüzünü karalayup gezdiriñiz

241. *Ehl-i tefsīr didiler ol Müste' ān*
'Arz eyledi ramazānı ol zamān

Seyyid Muhammed Ali Rıza, sadece bir yerde İmam Gazâlî ve eseri *Bidâyetü'l-Hidâye*'yi zikretmiş, mezkûr eserden alıntı yaptığını belirtmiştir. Bu alıntı, Muhammed Ali Rıza'nın Gazâlî'ye verdiği ehemmiyeti göstermesi bakımından önem arz etmektedir:

180. *Bidâyetü'l-Hidâye 'de yazılmış*
Nāfile şavmleri beyān eylemiş

181. *Buyurdu Şeyḫ Ğazālī rahmete ğarḳ*
Anı kılsun Ḥaḳ dīdāre müsteḥaḳ

Dinî-tasavvufî metinlerin pek çoğunda görüldüğü üzere bahsi geçen mevzuların bir kısma ile desteklenmesi hâdisesi *Hakikatü'l-Envâr*'ın muhtevasında da yer almaktadır. Seyyid Muhammed Ali Rıza, zekât ibadetini anlatırken okur üzerinde daha güçlü bir etki bırakabilmek için 337-394. beyitler arasında zekât ibadeti ile özdeşleşmiş olan “Salebe” ve “Karun” kıssalarını tahkiye etmiştir:

337. *Şa' lebe Ḳārūn ḫālin idem beyān*
Gūş idüp aç göziñ uyḳudan uyan

394. *Diñlediñ mi māla ḫāriş olanı*
Tā ebed ol ṭamu içre ḳalanı

¹⁵ Metinde “Ebÿ Öer aaaff'Arī” olarak geçen Ebū Zer el-Gıfārī, servet terākümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahabidir. Hakkında detaylı bilgi için bk. Aydınlı, Abdullah (1994). “Ebū Zer el-Gıfārī”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 10, Ankara: TDV Yayınları, 266-269.

Sonuç

Hakikatü'l-Envâr, aruzun “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” ve “me‘fâilün me‘fâilün fe‘ülün” vezinleriyle yazılan dinî-didaktik manzum bir eserdir. Gaziantep’li Kâdirî şeyhlerinden kurrâ imam Seyyid Muhammed Ali Rıza tarafından kaleme alınan bu eser; namaz, oruç ve zekât ibadetlerinin çeşitli hususiyetlerinin anlatılması hasebiyle bir ilmihâldir.

Muhammed Ali Rıza’nın, dinî-tasavvufî gelenek içerisinde süregelen öğretici ve nasihatvarî din anlatımına sahip olduğu, sık sık dostlarına seslenerek okurla muhatap olduğu görülmüştür. Dinî-tasavvufî eserlerde her ne kadar edebî kıstaslar ve estetik kaygılar şairler tarafından geri planda tutulsa da kullanılan edebî sanatlar ve âhenk unsurları ifadenin gücünü çeşitlendirmiş ve zenginleştirmiştir.

Hakikatü'l-Envâr gibi ihvanî irşat etmek arzusuyla kaleme alınan eserlerden kusursuz bir şiiriyet beklemek yanlış olur. Eseri nazmetme gayesi düşüldüğünde Muhammed Ali Rıza’nın telifinde yer yer bulunan aruz kusurları ve yazım yanlışları tabii karşılanmalıdır.

20. yüzyılda kaleme alındığı düşünülen 401 beyitten müteşekkil *Hakikatü'l-Envâr* isimli ilmihâl, İslamî kitap telif geleneğine uygun olarak tevhid, na‘at, münâcât, sebebi telif, eserin asıl konusu (namaz-oruç-zekât) ve dua bölümlerinden oluşmaktadır. Müellif tarafından üç ana başlık altında inşa edilen bu eser, âyet ve hadis iktibaslarıyla kuvvetlendirilmiştir.

Bugüne kadar tespit edilen manzum ilmihâller içerisinde yer almayan *Hakikatü'l-Envâr*’ın hazırladığımız transkripsiyonlu metnini araştırmacıların istifadesine sunarak literatüre bir katkıda bulunmaya çalıştık.

Kaynakça

- Aclûnî (1997). *Keşfu'l-Hafâ*. (nşr. Muhammed Abdülazîz Hâlidî), C. 2, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Aydınlı, Abdullah (1994). “Ebû Zer el-Gıfârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 10, Ankara: TDV Yayınları, 266-269.
- Bursevî (1330), *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur‘ân*. İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye.
- Canan, İbrahim (1995). “Enes b. Mâlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 11, Ankara: TDV Yayınları, 234-235.
- Çelik, İsa - Dumlu Mikail (2018). “Kâdirîyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesi Mürşidlerinden Urfalı Dede Osman Avnî Baba (v.1300/1883)”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6/12, 130-144.
- es-Safûrî (1329). *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Muntehabu'n-Nefais*, Mısır: Matbaatü'l-Tekaddümi'l-İlmiyye.

- Geylânî, Abdulkadir (1994). *Gunyet'üt-Tâlibin*. İstanbul: Berekat yayınları.
- İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât*. (çev. Muhammed Murad). C. 2. İstanbul: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye.
- Kayalık Şahîn, Duygu (2018). "Seyyid Muhammed Ali Rızâ'nın Mevlid'i". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/34, 539-572.
- Kelpetin Arpağuş, Hatice (2002). "Bir Telif Türü Olarak İlmihal Tarihî Geçmişi ve Fonksiyonu". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/22, 25-56.
- Kelpetin Arpağuş, Hatice (2000). "İlmihal". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 22, İstanbul: TDV Yayınları, 139-141.
- Kırkıl, Harun (2006). "Türk Edebiyatında Manzûm İlmihaller ve Fıkıh Kitapları İle Son Devre Ait Manzûm Bir İlmihal", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 7, 433-476.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâlî* (2009). çev. Halil Altuntaş Muzaffer Şahin. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Küçük, Raşit (1994). "Ebû Saïd el-Hudrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 10, Ankara: TDV Yayınları, 223-224.
- Necati, Ömer (2019). "Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin En Meşhûr Halifesi Şeyh Osman Avnî Rûhâvî (V.1300/1883)", *International Social Sciences Studies Journal*, 5/49, 6332-6364.
- Özek, Ali (2002). "el-Keşşâf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 25, İstanbul: TDV Yayınları, 329-330.
- Öztürk, Mustafa - Mertoğlu, M. Suat (2013). "Zemahşerî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 44, İstanbul: TDV Yayınları, 235-238.
- Seyis, Erdal (2015). *Türk-İslâm Edebiyatında Manzûm İlmihaller ve Manzûme-i Cecelî İbrâhîm Efendi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Taberânî (1415), *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, (thk. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi), C. 11, Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye.
- Tenik, Ali (2018). "Urfa'da Her Gün Yâd Edilen Bir Kâdirî Şeyhi: Dedeosman Avnî". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40, 31-49.

159^b Metin¹⁶

Sırru'd-Değâ'îk
Bahru'l-Ĥağâ'îk

Seyyid Rızâ Muḥammed 'Alî

ḤAĶĪĶATŪ'L-ENVĀR

KİTĀBU MŪRŞİD

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥîm

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1. Besmeleyle divân kırdum ibtidâ
İsm-i Ĥağğ'a eyleyelim iktidâ
2. Ezeldir Ĥağ evvelinden yok nişân
Ebeddir hem âhiri yok bî-gümân
3. Birdurur zâtı şıfâtı ber-kemâl
Şâni'-i 'âlemdir ol Celle Celâl
4. Çün eḥaddir ortağı yok mişli yok
Hem toğurmaz toğmadı hiç nesli yok
5. Yimez içmez yoğdurur aña mekân

¹⁶ Metin tesisinde takip ettiğimiz usûl şu şekildedir: 1. Metne yapılan ilaveler köşeli parantez içinde gösterilmiştir. 2. “Resûlullâh, hamdülillâh, illallâh” gibi ibarelerde “Allâh” lafzının önüne kesme işareti veya kısa çizgi konmamıştır. 3. “nâ-gâh, nâ-çâr, bi-pâyân, bi-nişân” örneklerinde olduğu gibi “nâ” ve “bi” gibi Farsça ön ekler kelimeye “-” ile bağlanmıştır. 4. “Büm-veş”, “ceyhûn-veş”, “şeh-vâr” örneklerinde olduğu gibi “-veş, -vâr” gibi benzetme edatlarıyla oluşturan kelimeler, “-” ile ayrılmıştır. 5. Nüşhada bitişik yazılmış olan “ile” ve “çün” edatı “-” ile ayrılmıştır. 6. Müellif nüshası olması ihtimaline karşılık imlaya mümkün mertebe müdahale edilmemiştir. 7. Basit müdahalelerle düzeltilebilecek olan vezin hataları düzeltilmiş, metnin akışını bozmamak için çok sayıdaki bu hatalara tek tek işaret edilmemiştir. 8. Kelime fazlalığından kaynaklanan vezin hataları dipnotlarda gösterilmiştir. 9. Metinde kullanılan aruzun değişik kalıpları art arda en az iki beyitte yer alıyorsa köşeli parantez içinde gösterilmiş, tek bir beyit ya da mısradaki vezin değişmişse dipnotlarda işaret edilmiştir. 10. Metinde geçen âyet ve hadisler eğik karakterle yazılmış; âyet ve hadislerin mealleri dipnotlarda verilmiştir.

Mü 'miniñ qalbinde olur bî-gümân

6. *Kün*¹⁷ demekle cümle kılı kıldı var
Cümleñiñ rızqın virir ol Girdigâr
7. Yaratdı çün bî-şumârân 'âlemi
Ekrem itdi cümlesinden Âdem'i
8. Oldı Âdem'den niceler enbiyâ
Aşfiyâ vü etkiyâ vü evliyâ
9. Cümlesinden aqdem oldı Muştafâ
Cümlesinden ekrem oldı Muştafâ
10. Cümlesiniñ ser-firâzı Muştafâ
Hakq'a geçer 'izz ü nâzı Muştafâ
11. Şalât-ile selâm olsun bî-şumâr
Âline hem aşhâbına şad-hezâr
12. Hâmdülillâh serverimiz Muştafâ
Şükrülillâh rehberimiz Muştafâ
13. Çâr-ı yârı oldı şoñra reh-nümâ
Söyledi hem şanlarında müctebâ
14. Hak'dan özge dost tutaydım ben hemân
Ebü Bekr'i eyler idim bî-gümân¹⁸
15. Eger benden şoñra gelse peyâmbër
'Ömer olur idi nebîyy-i rehber¹⁹
16. Cennet içre her nebîye var refîk
Benim refîkim 'Osmân'dır bil hakîk²⁰

¹⁷ "Ol!" (el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47, 59; el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsîn 36/82; el-Mü'min 40/68).

¹⁸ "Yeryüzü sakinlerinden birini dost edinseydim, muhakkak ki Ebu Bekir'i dost edinirdim." hadisine telmih vardır. bk. Müslim, "Fedailü's-sahabe", 6, 7.

¹⁹ "Benden sonra bir peygamber gelseydi bu Ömer olurdu." hadisine telmih vardır. bk. Tirmizî, "Menakıb", 48.

²⁰ "Her peygamberin cennette bir refiki vardır. Benim cennetteki refikim de Osman'dır." hadisine telmih vardır. bk. Tirmizî, "Menakıb", 19; İbn Mâce, "Mukaddime", 11.

17. 'İlmiñ şehri benim kapısı 'Alî²¹
Çâr-ı yârı sevendir hâliş velî
18. Sevmeyenler cinândan olsun ba'îd
Düzâh içre olalar dâ'im ka'îd

160^a

19. Yâ İlâhî Muştâfâ'nıñ hürmeti
Çâr-ı yâr-ı bâ-şafânıñ hürmeti
20. Cümle mü'min kullara kııl rahmeti
Rahmetiñle tâ bulalım râhatı
21. Yâ İlâhî ism-i a'zam hürmeti
Eyle biz miskîne rahm u şefkati
22. Eyle yâ Rab bize tevfiķiñ refiķ
Çalbime ilhâmıñı eyle şefiķ
23. *Söyleyem te'lîfine n'oldı sebeb*
Vir şalavât rahmet ide Haç Çalab
24. Ey 'azîzler güş idiñ ağâz idem
Ben hümâ-veş seyr idüp pervâz idem
25. İşbu bahriñ içre gâvâş olayım
Çün tıalayım dürr-i havâş bulayım
26. 'Andelîb olam girem gülşâne ben
Her şehirde başlayam efgâne ben
27. Bahr-i 'ummânam taşup cüş eyleyem
Mevc uram taşlar bigi hoş söyleyem
28. Bir za'îfem hemçü mür rüyum siyâh
Tehî destem rahmeti kıldım penâh

²¹ "Ben ilim şehriyim; Ali ise kapısıdır." hadisine telmihtir. bk. Taberânî (1415), *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, (thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî), C. 11, Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 65.

29. Zerreym gâyet denî biçâre ben
Hûrşîd olam gireyim envâre ben
30. Murğ-ı dil tırmaz hemân pervâz ider
Söylediği sözleri hem-râz ider
31. Eşk-i çeşmim tırmayup seylân ider
Hasretiyle cismimi büryân ider
32. Makşadım gül vaşlıdır bir bülbülüm
Kimse almaz büyumu ne bir gülüm
33. Seyr iderem 'âlemi çün mât olur
Her birisi hâk ile ber-bâd olur
34. Şayd ider cümle kulu şayyâdedir
Elde satrı mât ider cellâdedir
35. Köhne zendir bir denî gaddâredir
Yüzi kara gözi gök 'ayyâredir
36. Mekr ider câzûdurur mekkâredir
Kullara efsûn ider sehğâredir
37. Hud'adır her işleri kırar duzağ
Düşürür cümle kulu bulmaz mezâğ
38. Dünyâdır ismi anıñ ıssı dâlâl
Zehri akar mâr-veş yevm ü leyâl
39. Baña dağı zahm urup öldürmeden
Toprak içre cismimi girdirmeden
40. Bir naşîhat pendimi ihvâna ben
Yâdigâr idem şadığ yârâna ben
41. Şöyle bir şofra-yı mihmân açayım
Toy idüp 'âlemlere hân şaçayım
42. Dilber-i ra'nâ bigi 'aşıklara
Şâdır olsun sözlerim şadıklara

43. Bu vesîle oldı aldım hāmemi
Eşk-i çeşme nem(?) eyleyüp cāmemi

160^b

44. Bu vesîle ola ben rahmet bulam
'İzz ü rif' at sermedi devlet bulam
45. Cümle ihvân okuyup kıla du'â
Belki anıñla kıla rahmet Hudâ
46. Hem şefî' ola Muhammed Muştafa
Kõnşuluğunda anıñ bulam şafa
47. Dilerem senden Hudâyâ Zü'l-celâl
Eyle rahmet görmeyelim biz melâl
48. Hatm kıl imân ile idem vefât
Hem şehâdet rütbesiyle vir hayât
49. Ref' idüp kabriñ 'azâbın vir cinân
Pes cemâliñ vaşlına irem hemân
50. Hem rızâñı bizlere eyle 'atâ
Mağv kıl cürmümüz gelmesün haţâ
51. Anamı hem atamı ecdâdımı
Aşl-ı fer'im akrabâ ensâbımı
52. Mü'min ü hem mü'minâti cümleyi
Rağmetiñ vir hem cinân-ı hulleyi
53. Bâğ-ı Firdevs içre tutsunlar mağâm
Hem cemâliñ vir kamu bulsun merâm
54. Ol Muhammed hürmeti-çün yâ Kerîm
Rağmetiñle bizleri eyle selîm
55. *Vir şalavât başlatalım bir mağâl
Nuşhum olsun mü'minlere kutlu fâl*

56. Eyâ ihvân pendime tutğıl şımâh
Güş eyleyüp eyle şadrîñ iki şâh
57. Leyl ü nehâr Hâkķ'ı zikreyle müdâm
Hem Hâbîb'e kııl şalât-ile selâm
58. Hâyır-ğah ol mü 'mine virme melâl
Yıkma gönli andadır qahr-ı celâl
59. Çün buyurdı bizlere Hâyı ü Qadîr
İnneme'l-mü 'minüne ihvetür²² dir
60. Ya'nî mü 'minler qardaşdır söyledi
Arasında dâ'im şulğ olsun didi
61. Emr-i Hâkķ'a eyle dâ'im imtişâl
Qıl namâzi fi'l-eyyâm u ve'l-leyâl
62. Hem zekâtı vir ki tãhir olasıñ
Hacca varğıl çünki qâdir olasıñ
63. Hoş tutasın her yetîmi esîri
Eyle muṭ'im dâ'imâ her faķîri
64. Tãhir eyle qalbiñi mâsivâdan
Vâzgeçegör fi'l-i nefsi-hevâdan
65. Nefsi-şûma virme her demde ğidâ
Hâq yolunda eyle bu cânı fedâ
66. Tefriķ eyle helâl-ile ħarâmı
Bulasıñ her dü 'âlemde merâmı
67. Hem şıyâmı tut ki Hâkķ'ı bulasın
Anıñ cezâsı cemâldir bilesin
68. *Muḫtaşarca nuşhumı kıldım tamâm*
Söyleyelim eş-şalât u ve's-selâm

²² “Müminler ancak kardeşirler.” (el-Hucurât 49/10).

Kitābü’ş-Şalāt

Qāle Resūlullāh şallallāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem “eş-Şalātu ‘imādū’d-dīn fēmen eḳāmeḥā feḳad eḳāme’d-dīn ve men terekeḥā feḳad hedeme’d-dīn.”²³ Kemā qāle’n-nebiyyū ‘aleyhi’ş-şalātū ve’s-selām “Re’sū dīnikūm eş-şalāt.”²⁴ Kemā qāle’n-nebiyyū ‘aleyhi’s-selām “Men tereke’ş-şalāte ‘āmiden müte’ammiden feḳad kefere.”²⁵ Kemā qāle’n-nebiyyū ‘aleyhi’s-selām “Men tereke’ş-şalāte müte’ammiden baḳiye fi’n-nār şemānīne ḥuḳuben.”²⁶ şadaḳa Resūlullāh şallallāhu te’ālā ‘aleyhi ve selleme fīmā qāl.

69. Baḳ ne didi ol Resūl-i Müste’ān
Güş idüp şıdḳ-ile ḡafletden uyan
70. Namāz dīniñ diregidir bilmiş ol
Kim qılsa dīnini berkitmiş ol
71. Bir ‘amūd üstünde dīn oldı binā
Ol ‘amūd daḳı namāzdır qıl şenā
72. Kim qılsa dīnini i’ mār ider
Qılmaz ise dīnini yıḳar gider
73. Yine buyurdı Ḥabīb-i Zū’l-celāl
Namāz dīniñ başıdır didi mişāl²⁷
74. Göğdesi dīn namāz anın başıdır
Kim qılsa dīn anın yoldaşdır

²³ “Namaz dinin direğidir. Kim namazı dosdoğru kılsa dinini ayağa kaldırmış ve kim de namazını terk ederse, dinini yıkmış olur.” Aclūnī (1997). *Keşfu’l-Hafā*. (nşr. Muhammed Abdülaziz Hâlidî), C. 2, Beyrut: Dâru’l-Kütübîl-İlmiyye, 31.

²⁴ “Namaz dininizin başıdır.” manasına gelen ve hadis olduğu ifade edilen bu cümleye hadis kaynaklarında rastlanılmamıştır.

²⁵ “Kim namazı kasıtlı terk ederse kâfir olur.” Nesâî, “Salāt”, 8.

²⁶ “Kim namazı kasıtlı terk ederse ateşte seksen yıl yanacaktır.” manasına gelen ve hadis olduğu ifade edilen bu cümleye hadis kaynaklarında rastlanılmamıştır. Bu rivayet, İsmail Hakkı Bursevî’nin *Rûhu’l-beyân* adlı tefsirinde ve İmam-ı Rabbânî’nin *Mektûbât* adlı eserinde yer almaktadır. bk. Bursevî (1330), *Rûhu’l-beyân fi tefsiri’l-Kur’ân*. İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye, 34; İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât*. (çev. Muhammed Murad). C. 2. İstanbul: el-Mektebetü’l-Mahmûdiyye, 274.

²⁷ Bu cümleye hadis kaynaklarında rastlanılmamıştır.

75. Kılmaz ise başsız âdem olamaz
Dîni yokdur îmân dağı bulamaz
76. Yine buyurdı Habîb-i Girdigâr
Diñlegil cânını ğafletten uyar
77. Kaşden-fe-kaşden namâzı terk iden
Kâfir oldu dîne girsün yeñiden
78. Yine buyurdı Resûl-i bâ-şafâ
Enbiyâ şâhı Muḥammed Muştafâ
79. Kim namâzı terk ider kaşden didi
Seksen huḳub nârda kalur söyledi
80. Her huḳub seksen senedir bil yaḳîn
Altı biñ dört yüz sene ider hemîn
81. Bir vaḳit çün bu kadar sene 'azâb
Târike eyleyiserdir Haḳ Çalâb
82. Zerre kadar îmânı varsa çıkar
Ger yoğ-ise tâ ebed anı yaḳar
83. Yâ bu kadar vakti itmeyen edâ
el-Emân hâli n'olsar ey Hudâ
84. Yâ İlâhî Muştafâ'nıñ hürmeti
Bizlere itdir namâza rağbeti
85. Hülûş ile kı lup idelim edâ
Vaktini fevt itdirmegil ey Hudâ
86. Bir vaḳti ger kalur ise kaşâyâ
Gör ne kadar düşecekdir cezâyâ
87. Anası oğluyla yetmiş kez zinâ
Bu kadardır günâhı nârda yana
88. Yâ bütün kılmayanıñ n'olur hâli
Kıl namazı terk idüp kı l u kı lî

161^b

89. Manzūmede getürmüş ehl-i tefsīr
İşit anı saña eyleyem ta'bir
90. Namāz kılmayanı öldürmek gerek
Lāşesini yire serdirmek gerek
91. İt bigi yerlerde yata hūr u zār
İbret alsun kılmayan bī-çäreler
92. Ba'zı 'ulemā didi çarb idiñiz
Yüzünü qaralayup gezdiriñiz
93. Kılmaz ise yine şhirden sürüñ
Taş ile ağaç ile çarblar uruñ
94. Şahidligi mesmū' degil bī-gümān
Fāsık olur hāli olısar yaman
95. Kızgın sacda caħīm içre yanısar
Çan [u] irin cīfe içüp çanısar
96. Cīfe ki şol zinā ehli nisālar
Zinā itmiş[i]di şubh u mesālar
97. Anlarıñ fercinden akanı içer
Gözlerinden yaş yerine od şaçar
98. Bir vaķit çün gör ki ne kadar yanar
Seksen kerre seksen biñ yıllar yanar
- Çalellāhu Te'ālā 'Azze ve Celle “eđā'u's-şalāte ve't-tebe'u's-şehvāti fe sevfe
yelkavne ğayya”²⁸ şadaçallāhu mevlāna el-'illü'l-'azimü'l-'alimü'l-çadır.**
99. Çün buyurdı meşān içre Müste'an
Kim namāzı zāyi' itse bī-gümān

²⁸ “Onlar namazı zayı ettiler ve şehvetin peşine düştüler. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır.” (Meryem 19/59).

- 100.Nefse uysa düşer ğayyâ câhına
Dürlü 'azâb olur anda cânına
- 101.Ġayyâ didikleri nîrânda 'acîb
Bir derede bir kuyu ğâyet mehib
- 102.Cehennemler ol kuyudan havf ider
Zîrâ anda qalanlara 'unf ider
- 103.Eger cehennem şogusa ol-zamân
Ol kuyudan âteş virir Müste'ân
- 104.Çünkü anıñ nârı odları yaqar
Nitekim bârûda kim çaqmaq çaqar
- 105.Çorqu vardır bize ey ihvân-ı dîn
Kıl namâzı tâ kim olasıñ emîn
- 106.Kıl namâzı leyl ü nehâr kış u yaz
Anı kılan bulusardır 'izz ü nâz
- 107.Anıñ ile olur Hâkq'a kul olan
Namâz ile bulur Hâkq'a yol bulan
- 108.Bundan efđal yokdurur kula 'amel
Anı kılan göriser yarın cemâl
- 109.Bu namâz mü'minleriñ mi'râcıdır
Bu namâz şâ'atleriñ sertâcıdır
- 110.Bize Hâkq'ıñ 'açasıdır bu namâz
Târîk-i Hâk hüdâsıdır bu namâz
- 111.Yâ İlahî Zü'l-'aşa-yı bî-niyâz
Bize tevfiqıñ vir kılalım namâz

162*

- 112.Buyurdu hazret-i 'Alî şîr-i Hâk
Oldurur Hâk rızâsına müsteħak

113. Oturmuşdım şoğbet-i PeyĖamber'e
Şordı bir enşarı ol-dem Server'e
114. Bu namāz nedir ki bize söylegil
Şevābından bizi āĖāh eylegil
115. Buyurdu ol-dem Resūl-i Müste'ān
ĖaĖĖ'ın rızāsıdır namāz bī-gümān
116. Ferişteler sevgisidirur namāz
Enbiyālar sūnnetidirur namāz
117. Ma'rifetiñ nūrudurur bu namāz
Hem imānun aşlıdurur bu namāz
118. Du'aların Ėabūlidurur namāz
'Amelleriñ efđalidirur namāz
119. RızĖıñ berekātıdurur bu namāz
Hem teniñ Ėuvvetidirur bu namāz
120. Cāniña nūr viricidirur namāz
'Azrā'il'e şefā'atcidir namāz
121. Hem Ėabriñiñ ĖıraĖıdırur namāz
Münker Nekir cevābıdurur namāz
122. Ėıyāmetde sāyebān olur namāz
UĖmaĖda başıña tāc olur namāz
123. Hem Ŗamunıñ perdesidirur namāz
Hem şırātiñ geğmesidirur namāz
124. Hem uĖmaĖıñ miftāhıdırur namāz
Cennetiñ nūr mişbāhıdırur namāz
125. eş-Şalātu mi'rācun li'ş-şuhūdi
DaĖı li-envāri'l-ferdi'l-vedūdi²⁹

²⁹ "Namaz, kılanlar için bir miracdır ve aşıkların her birinin nurudur." manasına gelmektedir.

126. Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivâyet
Olundu çün eyleyesin dirâyet
127. Naql ider ol Muḥammed Muştafâ'dan
Nebîler serveri kân-ı şafâdan³⁰
128. Buyurdu çün ol Ḥabîb-i pâk-i zât
Vir şalavât bula cânîñ tayyibât
129. Ḥaber virdi Cebrâ'îl hem Mikâ'îl
Bilece yetmiş biñ melek şöyle bil
130. Buyurdu ol Ḥayy ü Qadîr bi-niyâz
Kim ki kaşden terk ider ise namâz
131. Yâḥûd farzına anîñ inanmaya
Aşlâ uçmak râyiḥasın bulmaya
132. Dört kitâbda mel'ûn didim añâ ad
Nâr-ı Saḡar'da yanar yoḡdur necât
133. Yoḡdur 'âlem içre anlardan şirâr
Kâfir ile ḡaşr olunur yeri nâr
134. Ḥam[ı]rdan zinâdan büyük günâhı
Yanar anlar cehennemde kemâhi
135. Kan idüp aḡçe ribâsın yimekten
Yalan yere tanıḡlık eylemekden³¹
136. Cümleden büyükdür günâhı 'azîm
Yedigi zaḡḡûm şuyu mâ'-i ḡamîm
137. Ḥaste olsa ḡâtırını şormaḡıl
Selâm virme anîñla oturmaḡıl
138. Evlerine ḡonuḡ olmaḡıl hemîñ
Ḳız alup virme anîñla ey emîñ

³⁰ Bu beytin vezni “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün” şeklindedir.

³¹ Bu beytin vezni “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün” şeklindedir.

162^b

139. Ümmetiñ yahûdisidir bî-namâz
 'Âlem içre yoğdur andan yaramaz

140. Hâk Te'âlâ anlardan bî-zâr olur
 Yoldaşı Fir'avn ile âzâr olur

141. Ey birâder kıl namâzı rûz [u] şeb
 Her dü 'âlem çekmegil renc ü ta'ab

142. Cemâ'atle müdâvim ol namâza
 Başla anda Rabb'iñe sen niyâza³²

143. Buyurdı çünki Resûl-i Kibriyâ
 Cebrâ'îl'le baña bildirdi Hüdâ

144. Kim ki ger cemâ'ati terk eyleye
 Aşlâ uçmağ râyihasın bulmaya

145. Dünyâda vü'ukbâda mel'ün olur
 Yüzi gülmez tâ ebed mağzûn olur

146. Bir kişi yüzine bakarsa anın
 Beyt-i Ma'mûr'un yıkar ol Hüdâ'nîñ

147. Cemâ'atle kılmaları sünnetdurur
 Mü'ekkiddir terki çün bid'atdurur

Çâle Resûl 'aleyhi's-selâm “el-cemâ'atu min süneni'l hüdâ lâ yetehallefu 'anhâ illâ el-münâfık”³³ şadâka Resûl.

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

148. Beş vakti cemâ'atle ol müdâvim
 Münâfıklar izine gitme dâ'im

³² Bu beytin vezni “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün” şeklindedir.”

³³ “Cemaat hidayet yolundandır, o yoldan (cemaatten) ancak münafik ayrılır.” Müslim, Mesâcid, 256, 257.

149. Cemâ'atle kılarısañ beş namâzı
Bulursıñ her dü 'âlem 'izz ü nâzı
150. Şehīdler zümresinde şād olursun
Korqular[dan]³⁴ cümle âzād olursun

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]
151. 'Azrâ'îl luṭf-ile alur cānıñı
Şoñ nefesde ḥatm ider imānıñı
152. Başıña tâc ḳabriñe ḥürmet olur
*Ravzâtün min riyâzı 'l-cennet*³⁵ olur
153. Dünyâda çün rızkıñız âsân olur
Âḥiretde luṭf-ile iḥsân olur
154. Yâ İlahî ol Ḥabīb'in ḥürmeti
Bizlere itdir namâza rağbeti
155. Cemâ'atle kılalım her namâzı
İdelim sen Rabb'imize niyâzı

156. *Muḥtaşaran eyledim bunı tamām*
Vir şalavât kııl namâzı şubḥ u şām

Kitābu'ş-şavm

Ḳālellāhu Te'ālā 'Azze ve Celle “yâ eyyühe'l-lezīne āmenu kutibe 'aleykümü's-şiyāmu kema kutibe 'ale'l-lezīne min ḳabliküm.”³⁶ Kemā kālellāhu Te'ālā “şehrü ramazāne'l-lezi unzile fihi'l-Ḳurān”.³⁷ Kemā ḳālellāhu Te'ālā “eş-şavmu lî ve ene eczā bihi”³⁸ şadaka Allāhu mevlānā Aliyyu'l-'azīm.

³⁴ “Üorúular” kelimesine [dan] eki eklenmesiyle vezin düzelmektedir.

³⁵ “Cennet bahçelerinden bir bahçedir” Buhârî, “Fadlı Salati Mescidi Mekke”, 5; Müslim, “Hac”, 92; “Müsned”, 2/36, 236, 450, 534; 4/41.

³⁶ “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.” (el-Bakara 2/183).

³⁷ “Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır.” (el-Bakara 2/185).

³⁸ “Oruç benim içindir, mükâfâtını ben veririm.” Buhârî, “Savm”, 2.

163^a

157. Eyâ ihvân şâ'im ol şehri-şiyâm
Hem aña hürmet idüp eyle kıyâm
158. Varır senden Rabb'iñe eyler 'urüc
Tâ'atleri maqbûl itdirir oruc
159. Hem cehennemde saña kalkan olur
Hem cezâsı hûriyle gılmân olur
160. Hem şırâtdan geçirir âsân seni
Râzı olur hem sever Raḥmân seni
161. Kibr u 'ucbi maḥv ider hem şehveti
Hem ziyâde ider ḥavf ü ḥaşyeti
162. Ten zekâtı hem 'ibâdet bâbıdır
Şevâbıñ mizânda ağır yanıdır
163. Cismiñi sağ imâni kâmil ider
İlden evvel cennete dâhil ider
164. 'Aklı gönli câni hem pür-nür ider
Cümle 'uyublarını mestür ider
165. Nefs-i emmâreyi hem maḡbûn ider
İblîs'i hem hür ider maḡzûn ider
166. Ğıbtâ ider hem saña cümle melek
Ḥaḡ katında maqbûl olur her dîlek
167. Ba'zı tâ'ate virilir on şevâb
Ba'zı yedi yüzdür şavma bi-ḥisâb
168. Ḥadıṡ-i ḡudsiyye ile söyledi
Oruc benim cezâsın virdim didi

**“Mâlâ ‘aynün ra’et ve lâ üzünün semî’at ve lâ ħatara ‘alâ kalb-i beşer”³⁹
şadakallâhu’l-‘azîm.**

169. Virdigimi gözler aşlâ görmedi
Hem kulağlar anı hiç işitmedi
170. Hiç beşer kalbine itmedi ħuṭūr
Bî-şumâr hem virile ğilmân u ħūr
171. Hem kıyâmetde olur da’ vâcılar
Cümle tâ’atleriñi alıcılar
172. Ħağ ıssı alur gider a’ mâliñi
Bu fenâda yıĝdıĝıñ emvâliñi
173. Dağl ider pes şavmıña almağ için
Bu fenâda kalmış olan Ħağ için
174. Ħağ deye sen alma anıñ orucun
Şavm benimdir ‘afvı kıl anıñ suçun
175. Çünkü ben de saña ikrâm eyleyem
Cennetimle size in’âm eyleyem
176. Tüt elinden kardaşın[ın] göç bugün⁴⁰
Cennet içre mün’im ol yi iç bugün
177. Şabr iderdi bu kulum şâ’im idi
Nice eyler şavmına dâ’im idi
178. Çok severem şabr iden kulları ben
Âsân idem hem aña yolları ben
179. Ħürmetine ‘afv olunduñ sen dağl
Şabr ideni çok severem ben dağl

³⁹ “Hiçbir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiçbir kalb-i beşerin hatırından geçmemiş ni’metler hazırladım.” Buhârî, “Bed’ü’l-halk”, 8.

⁴⁰ “úardaşın” kelimesine [ın] ekinin eklenmesiyle vezin düzelmektedir.

*“İnnemā yuveffa’ş-şābirune ecreehum bi-ğayri hisāb”⁴¹*163^b

180. *Bidāyetü’l-Hidāye*’de yazılmış
Nafîle şavmleri beyān eylemiş
181. Buyurdu Şeyh Ğazālî rahmete ğark
Anı kılsun Hâk didāre müsteħâk
182. Hādîş-[i]le şābit şevābı keşîr
Receb şa’bān ve zi’l-hacce kevnîdir
183. Muħarremdir digeri eyyām-ı beyz
Tutanlara virilür iħsān-ı feyz
184. Düşenbe pençsenbe cuma’ daħı
Şavmı kefaretdir cürme ey aħî
185. Buyurdu çün Resül ‘Aleyhi’s-selām
Receb şehrullāhdır didi ol İmām⁴²
186. Şa’bān-ı şehri didi ol muħterem
Ramazān ümmetim şehridurur hem
187. Recebiñ fazlı Allah’iñ fazlıdır
Şa’bān daħı Resülullāh fazlıdır
188. Kullarından nice Hâk efdaldurur
Receb eyler üstüne ekmeldurur
189. Nitekim ben efdalim enbiyādan
Evliyā vü aşfiyā etķiyādan
190. Şa’bān daħı fazlım gibi her māha
Efdal oldu eyle tefhîm ey şehā
191. Ümmetim ayıdurur çün ramazān
Anıñ naşıldır diñle fazlın ‘ayān

⁴¹ “Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir.” (ez-Zümer 39/10).

⁴² “Recep Allah’ın ayıdır, şaban benim ayıdır, ramazan ise ümmetimin ayıdır.” Aclünî, 1/423.

192. Efđal oldu ümmetim her ümmete
Cümlesinden öñ girerler cennete
193. Ümmetim fazlı gibidir ramazân
Sâ'ir eyler üstüne añla hemân
194. Bir kimse su'âl itdi Peyğamber'den
O dîn ulusu Sulţân-ı server'den
195. Bu aylar küllîsi Allâh ayıdır
Murâd nedir bize bundan haber vir
196. Pes Resûlullâh buyurdi bu receb
Mağfîret ayıdır diñle yâ 'Arab
197. Bunda günâhlar yarlığanur tamâm
Yarlıgamağ Hağ şânıdır ve's-selâm
198. Şefâ'at ayıdurur şehr-i şa'bân
Şefâ'at hüd benim şânıdır 'ayân
199. Ramazân 'ışkun mine'n-nîrândurur
Ol dağı hüd ümmetimiñ şânıdır
200. Recebiñ mağlaşdır bilgil aşam
Ya'nî işitmez günâhı lâ-cerem
201. Bir gün şâ'im olsa recebde kişi
Rıdvân-ı ekbere lâyıkdır işi
202. İki gün şâ'im olursa pes hemân
Bî-hisâb virilür ecri bî-gümân
203. Üç gün şâ'im olsa nâra perdedir
Çalınlığı yetmiş yıllık yeredir
204. Dört gün şâ'im olsa eger bir kişi
Cümle evhâmlardan kırtılır başı

205. Nıfşı günü şâ'im olsa pes hemîn
Biñ kez hac şevâbını bulur yaqîn

206. Biñ kul âzâd eylemiş gibi olur
İki yüz yıllık günâhı ma'v olur

164^a

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

207. Hâdiş ile buyurdu fa'hr-i 'âlem
Nebîler serveri ol şadr-ı 'âlem

208. Kıyâmet ıssılarında ser-gerdân
Olurlar cümle 'âlem mest u hayrân

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

209. Cenâb-ı 'izzetden gele bir nidâ
“Eyne'l-recebiyyun”⁴³ deyu hûb şadâ

210. Hicâb-ı 'izzetden bir nûr gele pes
Cümle 'âlem ol nûra ola heves

211. Güneş gibi yüriyüp devrân ide
Cebrâ'îl Mîkâ'îl İsrâfîl bile

212. Cümle recebîleri cem' ideler
Receb nûrın anlara şem' ideler

213. Vara cümle hâzır olan ma'kâma
Ġarq olalar cümle nûr in 'âma

214. Bir uğurdan cümlesi kıla sücûd
Nidâ kıla anlara Hayy u Vedûd

215. Siz sücûdu dünyâda eylediñiz
Göçün hâzırladığım ma'kâma siz

216. Her kişi 'amelince bula derecât
Receb ırmağından içe ber-hayât

⁴³ “Neredeler recep ayına değer verip, en güzel hallerde değerlendirenler?” anlamına gelmektedir.

217. 'Âiše şordı Resûl'e söyledi
Kıyâmetde var mıdır melbûs didi
218. Pes Resûlullâh didi yâ 'Âiše
Cümle 'âlem 'uryân oluben şaşâ
219. Enbiyâlar ehl-i beyt-ile bile
Hulle ile melbûs oluben gele
220. Receb şa'bân ramazânda şâ'imîn
Hulle ile melbûs olur pes hemîn
221. İhtîşâr itdik receb şavmını biz
Şimdi diñle şa'bânı sen ey 'azîz
222. Hâdişinde fahr-i 'âlem söyledi
Şa'bânda bir gün şâ'im olan didi
223. Cismi yanmaya cehennem oduna
Yeri cennet günâhları ödene⁴⁴
224. Şâ'im olsa şa'bân ayını tamâm
Hulle geyüp gele ol yevmü'l-kıyâm
225. Sekr-i mevtden emîn ola ol civân
Zulmet-i kabri gide yeri cinân
226. Üç öñünde üç soñunda üç vasať
Şâ'im olsa bula devlet tâ ebed
227. Yetmiş peygamber şevâbı virilür
Ay içinde ölse ger şehîd olur
228. Gör ne didi ol Resûl-i pāk-i zāt
Ümmetiyeñ emrini tut vir şalât

⁴⁴ "Kim şabânda bir gün oruç tutarsa, Allah onun cesedini cehenneme haram kılar." es-Safûri (1329). Nüzhetü'l-Mecâlis ve Muntehabu'n-Nefais, Mısır: Matbaatü'l-Tekaddümi'l-İlmiyye, 142.

229. Kıyâmetde ulu sancağ dibinde
Baña buluşmak isteyen önünde⁴⁵
230. Şâ'im olsun şehri-i şa'bânda müdâm
Olmaz ise üç gün olsun ol hümâm
231. Çok severim şa'bânı hem benimdir
Şâ'im olan kul 'azîz ümmetimdir
232. Hem receb dağı Hudâ'nın mâhıdır
Günâhları işitmez bir şâhıdır
233. Bunda dağı şâ'im olsa bir gün kul
Hağ katında gör ne 'izzet bulur ol

164^b

Ruviye 'ani'n-nebiyyi şallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem “inne fı'l-cenneti nehren yukâlu lehû recebu eşeddü beyâden mine'l-leben ve ahlâ mine'l-'aseli men şâme yevmen min recebe sağâhullâhu min zâlike'n-nehri”⁴⁶ şadağa resül.

234. Hâdiş[i]le fahr-i 'âlem söyledi
Cennet içre bir nehir vardır didi
235. Adı Receb'dir anın südden beyâz
Baldan dağı tatludur pür-iltizâz
236. Receb ayında bir gün şâ'im olan
Ol nehirden içirir Hağ bî-gümân
237. Şimdi güş it söyleyem ramazânı
Çutlu aydır farzdır anın şiyâmı
- [mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

⁴⁵ “Şabân cehennemden bir kalkandır. Bana kavuşmak isteyen üç gün de olsa onda oruç tutsun.” es-Safûrî, 142.

⁴⁶ “Cennette bir başka nehir vardır ki bu nehrin adı da Receb'dir. Şu ayın adı gibi, o nehrin adı da Receb'dir. Beyazlığı süttten daha beyazdır. Tadı baldan daha tatlıdır. Kim recebde bir gün oruç tutarsa, Allah o nehirden ona tattırır.” Abdulkadir Geylânî, 267.

238.Şâhib Keşşâf naql ider hoş haberdir
Ramağ didikleri yanmış hâcerdir

239.Enes İbni Mâlik eyler rivâyet
Resûlullâh'dan itdi hoş dirâyet

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

240.Bilür misiz niçün derler ramazân
Şâ'imîn günâhın yaqar bî-gümân

241.Ehl-i tefsîr didiler ol Müste'ân
'Arz eyledi ramazânı ol zamân

242.Cemî' ümmetleriñ biri tutmadı
Kimseye bu devlet naşîb olmadı

243.Ĥayrlı ümmet MuĤammed ümmetidir
Naşîb itdi bize bu Ĥürmetidir

244.Zehî devlet zî-sa'âdet ümmete
Lâyıq oldu luĤf-ı 'izz ü raĤmete

245.Ebü Zer Ġaffârî Resûlullâh'dan
Beyân itdi bize Ĥabîbullâh'dan

246.Bu ay içre nâzil oldu kitâblar
Bu ay içre ref' olundu 'azâblar

247.Şeb-i şâlişde şuĤfi İbrâhîm'iñ
Altıncıda Tevrât Mûsâ kelîmiñ

248.On sekiz şebinde Dâvud'a Zebûr
On üçünde 'İsâ'ya İncîl-i nûr

249.Yigirmi dördünci gicede hemîn
Nâzil oldu bize Ĥurân-ı mübîn

250.Şeb-i Ĥadri daĤı bunda bî-gümân
Bize raĤmet virdi bunu Müste'ân

251. Yine buyurdı Resûl-i Müste'ân
Bu ay içre bağlanur cin u şeytân
252. Tamu kapusu kapanur söyledi
Cennetiñ kapusu açılır didi⁴⁷
253. Bir ferişte çağırır yâ ehl-i hayr
Cennete gel kıoyamazam ehl-i şerîr
254. Bu ay cümle aylardan bahtuludur
Recebden şa'bandan dağı uludur
255. Başka ayda birine on virilür
Recebde birine yetmiş virilür
256. Şa'bân içre birine yüz virilür
Ramazânda birine biñ virilür
257. Öñi rahmet evsatı mağfiretdir
Şoñi cehennemden âzâd olmağıdır

165^a

258. Birinci gün cehennemden Müste'ân
On kerre yüz biñ kul kıurtarır hemân
259. Cum'aya dek böyle âzâd idiser
Şoñra bunuñ cümlesin mişli kıadar
260. Ya'ni seksen kerre yüz biñ kıurtarır
Günde bunun mişli kıadar kıurtarır
261. Gelen cum'aya dek ol rabbü'l-beşer
Âzâd ider şoñra cümlesi kıadar
262. Leyle-i kıadir'de şağışın tamâm
Hisâb idüp kıurtarır mişlin müdâm

⁴⁷ "Ramazan ayı girince cennet kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve merede-i şeyâtin zincire vurulur." Buhârî, "Savm", 5.

263.Şeb-i 'ıyda kadar bunıñ sağışın
Mişli kadar âzād ola ey emîn

264.Ol gicede cümlesin mişli kadar
Âzād ider 'aşîleri ey peder

265.Tefhîm eyle ramazānıñ qadrini
Gör ne ihsân ider bize ol Ğanî

Qāle Resūl 'aleyhi's-selām “lev ya'lemu'l-'ibādu mā fī ramazān letemennet [ümme'ti] en yeküne's-senete küllehā ramazān”⁴⁸ kemā kāle'n-nebīyyu 'aleyhi's-selām “men fereḥa biduḥūli ramazān ḥarremallāhu cesedehu 'alā'n-nār”⁴⁹ şadaqa Resūlullāh şallallāhu Te'ālā 'aleyhi ve sellem fīmā qāl.

266.Buyurdu ol Resūl 'aleyhi's-selām
Eger mü'minler bileydi bi't-tamām

267.Ramazānda ne raḥmet oldıgını
Temennā idelerdi oldıgını

268.N'olaydı yıl tamām olsa ramazān
Dirler idi cümle mü'min bi-gümān

269.Yine buyurdu Resūl-i Girdigār
Kim feraḥ olsa bu ayda ey kibār

270.Ramazān geldigine ey meh-liqā
Ḥarām ider cismini nāra Ḥudā

271.Bu hürmetler şā'im olan içündür
Bu 'izzetler şā'im olan içündür

272.Şā'im olmaz ise mel'ün olur kul
Şā'im olmaz ise maḡbün olur kul

273.Ḥalk içinde boynunu urmaq gerek
Lāşesini yerlere sermek gerek

⁴⁸ “Eğer kullar, ramazanın faziletlerini bilselerdi, bütün senenin ramazan olmasını temenni ederlerdi.” Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, 3/141.

⁴⁹ “Her kim ramazan-ı şerifin girmesiyle sevinirse Allah onun bedenini cehenneme haram kılar.” İbn Şahin, *Fedailü Ramazan*, 1/48.

274. Ramazānıñ tafşīli olmaz beyān
Şayılr mu hīç nücūm-ı āsumān

275. Sitt-i şevvāli daħı taħrīr idem
Hādīş-ile buraya taħrīr idem

Qāle Resūlullāh şallallāhu Te'ālā 'aleyhi ve sellem “*men şāme ramazāna şümme etba' u sitten min şevvālin kāne kesavmi'd-dehr*”⁵⁰ şadaqa Resūlullāh Te'ālā 'aleyhi ve sellem fimā qāl

165^b

276. Pes buyurdı ol Resūl-i Müste'ān
Ramazānda şā'im olan kul hemān

277. Tābi' olsa yine eylese şıyām
Şevvāl içre altı günde ol tamām

278. Bir sene şā'im şevvābın bulur ol
Her günü iki māhdır bilsün o kul

279. Otuz altı gün olur ma'a-ramazān
Her biri on gün şayılr bī-gümān

280. Cümlesi üç yüz altmış gündür tamām
Dehri şā'im olmuş olur ol hümām

Esta'izübillāh “*men cā'e bi'l-ḥaseneti fe lehu 'aşru emşālihā*”⁵¹ şadaqallāhu'l-aẓīm

281. Yine Resūlullāh 'aleyhi's-selām
Didi beni virüpdır Rabbü'l-enām

282. Tañrı ḥaqqı şevvāl içre altı gün
Şā'im olsa qā'im olsa hem o dün

⁵⁰ “Kim ramazanı oruçla geçirirse, ramazandaki oruç vazifesini yaparsa, şevvalde de altıyı buna eklerse, tüm seneyi, bütün hayatını oruçlu geçirmiş olur.” Müslim, “Sıyām”, 204; Tirmizî, “Savm”, 53; Ebû Dâvûd, “Savm”, 59.

⁵¹ “Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır.” (el-En'âm 6/160).

283. Altı yıl şâ'im gibi bulur şevâb
Hem dağı cennet olur aña me'âb
284. Hem dağı cân virir iken bir kişi
A'zâsında olur biñ gam teşvîşi
285. Altı günü şâ'im olan şol civân
Mevti âsân olur anıñ bi-gümân
286. Nitekim şıcağda şuşayan âdem
Bir taş soğuk şu içer ise ol dem
287. Naşıl ferağ bulur ise ol civân
Şavtı anıñ gibi olur bi-gümân
288. Biraz eyyâm-ı 'aşr-ı zi'l-ħicceden
Bahş idelim şâ'imini niceden
289. Pes buyurdı ol Resûl-i Müste'ân
Olsa şâ'im bir kişi on gün hemân
290. On sene şâ'im şevâbın bulur ol
Görmez aşlâ nâr 'azâbın ey oğul
291. Gicesi kadre müşâbihdir hemîn
Ĥoşnûd olur andan Rabbü'l-'âlemîn
292. Her bir şavmı yüz deve kurbân gibi
Yüz kul âzâd eylemişçe cân gibi
293. Yüz at göndermiş gibi çün gazâya
Lâyık itmez hem anı Ĥağ cezâya
294. Efdaldır fî-sebîlillâh gazâdan
Armağanlar gelür aña Ĥudâ'dan
295. Terviye günü eger itse şıyâm
İki yıllık günâhı gider tamâm
296. Yigirmi dört biñ yıl şâ'im gibidir
Fikre varma bu Ĥağğ'ın keremidir

297. 'Arefede şâ'im olsa ger o kul
Nârdan yetmiş yıllık ırağ olur ol
298. Vakfeye tûranlar şevâbından hem
Aña dahı hışşa konur lâ-cerem
299. Hâdis[i]le şâbitdir ihvân-ı dîn
Şanma yalan küfre varıñ bil yaqın

166^a

Çâle Resûlullâh 'aleyhi's-selâm “efđalü's-şıyâm ba'de ramazân şehrullâhi'l-muħarrem ve efđalü's-şalât ba'de'l-ferizati şalâtü'l-leyl”⁵² şadaça resûlullâh fîmâ kâl.

300. Zî'l-ħiccenîñ âħiriyle ey hümâm
Muħarremiñ evvelin olsa şıyâm
301. Bir yılı şâ'im oluben gel yılı
Başlamışcadır şevâbı yâ velî
302. Elli yıllık günâhına kefareť
Dü cihânda bulısardır sa'âdet
303. Bađ ne buyurdı Muħammed Muştafâ
Güş idüp tâ kim bulasıñ hoş şafâ
304. Ramazândan soñra çün efđal şıyâm
Muħarremdir añla sözüñ yâ imâm
305. Farz namâzdan soñra çün efđal şalât
Gice namâzıdır didi pâk-i zât
306. Kim ki muħarremde şâ'im on günü
Gör ne 'izzet bulısar dînle beni

⁵² “Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazdan sonra da en faziletli namaz gece kılınan namazdır.” Müslim, “Sıyam”, 202-203; Ebu Davud, “Savm”, 55; Tirmizi, “Savm”, 40.

- 307.On iki biñ hac şevâbı dir Resûl
On iki biñ 'ömre dağı bilmiş ol
- 308.Hem on iki biñ şehîd şevâbı var
Hem günâhın yarlıgar ol Girdigâr
- 309.On ikinci günü şâ'im olsa ol
İsmâ'il Peygamber evlâdından ol
- 310.Yüz biñ kul âzâd itmişce şevâbı
Virir aña âsân olur hisâbı
- 311.Cennetde kırk köşk yapıla incüden
Hem tenini âzâd ider şamudan
- 312.Ėađ aña cennet kapuların açâ
Ėanđı kapudan diler ise geçe
- 313.İşbu sözlerden ne tıyduñ ey civân
Tıt şıyâmı bulasıñ emn ü emân
- 314.Eyyâm-ı beyzâ dağı zıkr idelim
Hem şevâbı nicedir fikr idelim
- 315.Bunlar ayıñ berrâğ günü yâ kişi
On üçünci on dördi hem on beşi
- 316.Müsteğabdır Peygamber'den bu şıyâm
Bir yıllık şavmı şayılır bu tamâm
- 317.Eyyâmü'l-üşbu'ı dağı söyleyem
Düşenbe penc[i]şenbe cum'adır hem
- 318.Bu günleri şâ'im idi Muştafâ
Nef'î çokdur bulur şâ'im hoş şafâ
- 319.Muğtaşarca şavmı eyledim tamâm
Pes tütalar cümle şavmı Ėâş u 'âm
- 320.Zinhâr egri bađma ey ihvân-ı dîn
Âyet Ėadış sözleridir ey emîn

321. Yâ İlähî kıl bize şavmı refîk şâ'im olam
Her 'ibâdet işine dâ'im olam

322. Cümle mü'minlere rûzî kıl cinân
Bulalar vuşlat-liķâ'yı câvidân

323. *Hem şalât-ile selâm olsun hezâr
Muştafâ'ya âline hem bî-şumâr*

166^b

Kitâbü'z-Zekât

**Ķâlellâhu Te'âlâ 'azze ve celle “ve yuķimü'ş-şalâte ve yû'tü'z-zekâte ve zâlike
dînu'l-ķayyimeh”⁵³**

324. Diñlegil imdi yine bir hoş haber
Gör ne buyurdu Resûl-i mu'teber

325. Şim ü zerin virmeyenler zekâtın
Bulamazlar nâr-ı düzâh necâtın

326. Āteş olup yapışur ab-dânına
Nâr-ı Saķar 'azâb eyler cânına

327. Hem imânın ķabûl itmez Hâķ Te'âl
Ŧamu içre yanısar yevm-i leyâl

328. Deve zekâtını virmese o ķul
Cümle 'âlem içinde olur melûl

329. Boynına bir deve ķoyalar ulu
Hâyķıra ol şöyle mehîb ķorķulu

330. Baķır zekâtını virmese eger
Ķorlar anîñ boynuna büyük baķır

⁵³ “Halbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, Hakk'a yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir.” (el-Beyyine 98/5).

331. Böğüre ol ra'd-vârî hıŝm-nâk
İŝidenler olur andan vehm-nâk
332. Koyun keçi zekâtın virmezse ol
'Azâba düçâr olur gâyet o kul
333. Boynına biner başı kel ejdehâ
Ağusundan bulmaya aşlâ rehâ
334. Burnına ŝoçup hemân-dem kıyruğun
ŝerh idemez diller anıñ urduğun
335. Buğda arpa 'öŝrini virmezse ger
Cümlesi mâr-veş boynına biner
336. Hâŝılı tâkat mi gelür vaŝfına
Virmeyenler uğrar Hâkık'ın kıhrına
337. ŝa'lebe Kârün hâlin idem beyân
Güş idüp aç göziñ uykuđan uyan
338. Nitekim 'ilm-i kimyâ bilür Kârün
Cem' eyledi sım ü zeri vâfirün
339. Üç yüz seksen dört deve yüki anıñ
Vardı anahtar idi içi anıñ
340. Aña göre zâviyesi var idi
Toptolu içleri sım ü zer idi
341. Mûsâ Peyğamber'le ol-demde Celîl
Bildirdi zekâtı aña şöyle bil
342. Didi Kârün mâlımı almañ benim
'Azâb ider iseñiz uŝda cânım
343. Cümle mâlıyla hemân-dem bağıdı ol
Yedi kıat yerden aŝağa gitdi ol
344. İnmelidir hâlâ yeriñ dibine
Bağıllığı kıydı anıñ dînine

345.Şa'lebe ḥod-yār idi aşḥāb-ile
Hem Resūl u cümleten aḥbāb-ile

346.Keşir-i ṭā'at-içün aña lakab
Mescid ḳuşu dir idi cümle 'Arab

347.Faḳr ile ḥāli anıñ oldı zebūn
Didi Resūl aña olḡıl şābirūn

167^a

348.Şābir olan ḳulları Allāh sever
Cennete ol cümleden evvel girer

349.Didi şabra ḳalmadı ḥiç ṭāḳatim
Faḳr-ile ḳalmadı aşlā ḳuvvetim

350.Didi n'idem ḳaplamış seni sivā
Ḳalbiñe kār eylemiş nefis-i hevā

351.İmdi var git bir ḳoyun al beslegil
Anıñla ḳūt-ı lāyemūt eylegil

352.Aldı pes ol-dem hemān-dem bir ḳoyun
Besledi hem ol ḳoyunı dün ü gün

353.Artdı her sāl içre oldı bī-şumār
Gelmez oldı mescide leyl ü nehār

354.Gün-be-gün artdı çoḡaldı çün ḡanem
Didi bir gün ol Resūl-i muḥterem

355.Şa'lebe'niñ n'oldı ḥāli ḡoriñüz
Kim bilürse bize ḥaber viriñiz

356.Gelmez oldı mescide ol māh u sāl
Öldi mi yā ḳaldı mı yā n'oldı ḥāl

357.Didiler yā Resūlallāh Şa'lebī
Pek çoḡaltdı ḳoyunı oldı ḡanı

- 358.Şıgmaz oldu koyunu tağa taşa
Râhat iken seri kodı şavaşa
- 359.Gitdi ol şimdi ırak şahrâlara
Düşdi şimdi teşviş u gavğalara
- 360.Didi Resûl yazık itmiş cânına
Çorkaram ihlâl gelür imânına
- 361.Bârî gidiñ yanına birkaç kişi
Zekât virsün râhat eylesün başı
- 362.Çalkdı pes birkaç şahâbe ol zamân
Şa'lebe katına vardılar hemân
- 363.Söylediler Resûl'in peygâmını
Zekât virgil şayuben aġnâmını
- 364.Didi Şa'leb beni mi aldadır ol
Cebr-ile ister koyunum ol Resûl
- 365.Şimdi gidiñ ben birâz fikr ideyim
Mümkün ise sonra alup gideyim
- 366.Pes şahâbe sağlğ-ile döndüler
Cümle Resûl'ün yanına geldiler
- 367.Söylediler Şa'lebe aġvâlini
Virmez olmuş kimselere mâlını
- 368.Geldi Cebrâ'îl hemân dir yâ Resûl
Şa'lebe'nin buġlına olma melûl
- 369.Hem zekâtın virse bile almagıl
Ol imânsız gidiserdir şöyle bil
- 370.Ba'dezîn geldi hemân Şa'leb daġı
Cümleten almış zekâtın ey aġî

371. Ağlayarak girdi ol-dem içeru
Pes zekâtın söyledi ol yalvaru

372. Didi Resûl almazam ben ğanemi
Hem kabûl itmez zekâtın ol Ğanî

373. Hırş-ı dünyâ çelip idüp almış seni
Buhl-ile yaqđın oda cân u teni

374. Didi toprak başıma ben ne idem
İşbu yüz qarasıyla nere gidem

167^b

375. Hırş u tama' eylemiş beni esîr
Kimler olısar baña yâ dest-ğîr

376. Haq Resûl'i koğdı beni n'ideyim
Başım alup ne diyâra gideyim

377. Ağlayarak döndi andan şerm-sâr
Gözlerinden yaş yerine kan saçar

378. Göçdi Resûl dünyâdan itdi güzêr
Şa'lebe çün rûz u şeb ağlar gezer

379. Çıqđdı Bû Bekir ħalîfe postuna
Geldi Şa'leb zekât virme qaşdına

380. Almadı anıñ zekâtın ol 'atîk
Gitdi şerm-sârın koğdı ol şefîk

381. Bû Bekir çün itdi dünyâdan güzêr
Pes ħalîfe oldı yerine 'Ömer

382. Geldi 'Ömer katına Şa'leb hemîñ
Ağlayarak eyledi âh u enîñ

383. Koğdı 'Ömer almadı andan zekât
Bulmadı andan dağı derde necât

384. Göçdi 'Ömer âhîret gülzârına
Bu fenâdan ol beķâ bāzârına
385. Geçdi 'Osmân şadra çün kâ'im-maķâm
Sehâvetle virdi ol halka nizâm
386. Geldi 'Osmân kapusuna hûr u zâr
Ya'nî andan derdine dermân umar
387. Ol dağı itmedi zekâtın kabûl
Döndü ordan şerm-sâr olup melûl
388. Gitdi imânsız beķāya Şa'lebe
Ol kadar t̄a'tleri oldu hebe
389. Ol Resûl'ün görmüş iken yüzini
Yüze yüz güş itmiş iken sözünü
390. Ol kadar t̄a'tleri gitdi hiçe
Fâ'ide virmedi mâli zerrece
391. el-Amân yâ Rab n'ola ahvâlimiz
Yüz kararđı bozuldı ef'âlimiz
392. Luţfına şıgındım yâ Rabbü'l-kerîm
Her dü 'âlem bizleri eyle selîm
393. Hem rızâñ üzre bize virgil 'amel
Hem rızâñla rûzî kııl bize cemâl
394. Cümle mü'min mü'minâtı yâ Raĥîm
Yarlıgayup raĥmetiñle kııl selîm
395. Diñlediñ mi mâla ĥâriş olanı
Tâ ebed ol t̄amu içre қalanı
396. Mâl ü mülki қullara Allâh virir
Yolına ĥarc iderseñ nâ-gâh virir
397. Mâl u evlâd nef'î virmez cânıña
Bil ki ziyân viriser imâniña

398. Hakk'a tefvizi umur it vir zekât
Her dü 'âlem bula cânîñ tayyibât

399. Cân u dilden zikr idüp Hakk'ı müdâm
Şerm-sâr olmayalım yevmü'l-kıyâm

400. Fikr idüp hem mevte ey ihvân-ı dîn
Yalvaralım belki 'afv ide Mu'in

401. İster iseñ her dü 'âlemde merâm
Söyleyelim eş-şalâtü ve's-selâm